

Зоолог Алексєєв Анатолій Федорович (кримський період життя)

Ігор Євстаф'єв

Кримська республіканська санепідстанція (Сімферополь)
e-mail: zoeco@gmail.com orcid: 0000-0003-1586-8411

EVSTAFIEV, I. Zoologist Alekseev Anatoly Fedorovich (Crimean period of his life). — An essay about a researcher who had developed professionally in Central Asia, where he worked for a quarter of a century in the Karakalpak branch of the Uzbek Anti-plague Station studying natural foci of plague. In 1980–1997, he worked at the Crimean Anti-plague Station studying natural foci of tularaemia, leptospirosis, haemorrhagic fevers, etc. Among the achievements of the scientist are the creation of a control system for zoonoses and training of qualified medical zoologists, which allowed to establish monitoring of zoonoses in the Crimea and in Left-Bank Ukraine and to delineate the boundaries of their natural foci.

Біографічні деталі

Анатолій Федорович Алексєєв — орнітолог за покликанням та медтеріолог та епізоотолог — за професією. Народився А. Ф. Алексєєв 14.10.1932 (місце невідоме). Зі шкільної лави він цікавився життям птахів і як результат — на початку 50-х років він став студентом біологічного факультету Московського університету ім. М. В. Ломоносова. Серед його вчителів були Г. П. Демет'єв та Є. П. Спангенберг, останній був науковим керівником А. Ф. Алексєєва. У ці роки разом з Анатолієм Федоровичем навчалися й інші згодом відомі зоологи — М. М. Воронцов, П. А. Пантелєєв та ін.

Анатолій Федорович Алексєєв — один з учителів автора нарису. У Криму Анатолій Федорович жив і працював у період з 1980 по 1997 р. Деталі його біографії докримського та післякримського періодів невідомі. Він був замкненою людиною і рідко розповідав про себе. Але знаннями він щедро ділився. Був непримиренним до несправедливості, брехні, лицемірства, тому в нього з керівництвом установи часто були тертя...

Рис. 1. Анатолій Федорович Алексєєв. Сімферополь, 1986 р.
Фото з архіву автора.

Після закінчення університету направлений у м. Нукус до Каракалпакського відділення Узбецької протичумної станції, де пропрацював зоологом чверть століття, вивчаючи природні осередки чуми, одночасно займаючись і орнітологією. У ці роки він захистив кандидатську дисертацію з орнітології. У зв'язку з хворобою дружини, Анатолій Федорович із сім'єю переїхав до Ленінграда, а потім, коли діти стали на ноги, сім'я перебралася до Криму, в Сімферополь. У Кримську протичумну станцію А. Ф. Алексєєва було зараховано на посаду зоолога 01.07.1980, а з 1986 р. став керівником зоогрупи Кримської ПЧС. Наприкінці травня 1997 р., у зв'язку з погіршенням здоров'я дружини, Анатолій Федорович залишив роботу і знову переїхав до Ленінградської області, де проживали його діти. Незабаром померла дружина, і науковець перервав зв'язки з колегами.

Наукові дослідження

Анатолій Федорович, використовуючи свій багаторічний досвід польової роботи в протичумних загонах у Середній Азії, зміг організувати роботу з вивчення теріофауни дрібних ссавців у природних вогнищах туляремії, лептоспірозу та інших зоонозних інфекцій не тільки на території Криму, але й низки інших областей Лівобережної України (Чернігівської, Донецької, Луганської, Запорізької, Дніпропетровської та Херсонської).

У період роботи зоологічної групи під керівництвом А. Ф. Алексєєва у 1980–90-х роках проводилася систематична робота з епізоотологічного обстеження території Криму та території областей Лівобережної України. Масштабні обстеження дозволили: 1) детально вивчити теріофауну дрібних ссавців Криму та основні показники їхньої сезонної та багаторічної динаміки чисельності у різних природних зонах; 2) встановити склад природних вогнищ зоонозів на території півострова, провести їхнє картування та визначити межі; 3) з'ясувати роль різних видів дрібних ссавців у функціонуванні зоонозів.

Підсумки досліджень опубліковані в різних наукових виданнях, часто в матеріалах конференцій зоологічної та медико-біологічної тематики (напр. Алексєєв *et al.* 1986; Чирний & Алексєєв 1987; Алексєєв & Чирний 1990) та профільних збірниках статей (напр. Алексєєв *et al.* 1992).

У бібліографії до цієї статті наведено приклади наукових публікацій А. Ф. Алексєєва кримського періоду.

Під час роботи у Кримській протичумній станції А. Ф. Алексєєв керував зоогрупою КрПЧС. У ці роки під його керівництвом працювали зоологи: к. б. н. Дулицький А. І., Чирний В. І., к. б. н. Арутюнян Л. С. і автор цієї нотатки. За цей час було виставлено понад 35,8 тис. пастко-ночей і відловлено 38,8 тис. особин дрібних ссавців, які були доставлені до бактеріологічної лабораторії Кримської ПЧС та досліджені на носійство збудників природно-осередкових інфекцій.

Чесноти, захоплення, життя в суспільстві

Паралельно з теріологічними дослідженнями А. Ф. Алексєєв усі роки роботи в протичумній системі продовжував орнітологічні спостереження, проводячи постійні обліки птахів під час маршрутних роз'їздів, накопичивши сотні годин та тисячі кілометрів спостережень.

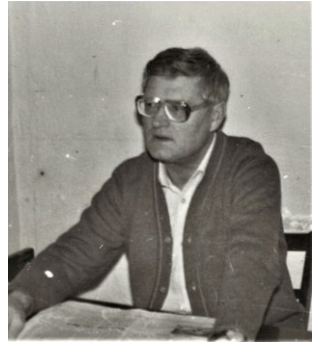

Рис. 2. Зоолог А. Ф. Алексєєв. Кримська ПЧС. Сімферополь, 1992 р.

За майже 18 років, протягом яких Анатолій Федорович працював у Криму та керував зоогрупою Кримської ПЧС, були підготовлені кваліфіковані кадри медичних зоологів із протичумним досвідом роботи, що дозволило вивчити епізоотологічну ситуацію щодо низки епідеміологічно-важливих зоонозів на території Криму та Лівобережної України.

Література

- Алексєєв, А. Ф., В. И. Чирний, Г. М. Голковский, Н. Н. Товпинец, Л. П. Хаджи. 1986. К оценке интенсивности эпизоотий туляремии среди мелких млекопитающих в Крыму при использовании результатов серологического исследования погадок хищных птиц. В кн.: *Вопросы санитарной охраны территории и профилактики природно-очаговых инфекций*. Тезисы докладов научно-практ. конф. Хабаровск, 63–64.
- Алексєєв, А. Ф., В. И. Чирний. 1990. Картографирование населения мелких млекопитающих в степном Крыму. В кн.: *5-й Съезд ВТО АН СССР: Тез. докл. Том 1*. Москва, 119–120.
- Алексєєв, А. Ф., В. И. Чирний, Л. С. Арутюнян, А. И. Дулицкий, И. Л. Евстафьев, 1992. Крысы на судах СССР заграничного плавания и в портах Азово-Черноморского бассейна. В кн.: *Синантропия грызунов и ограничение их численности*. Москва, 142–150.
- Алексєєв, А. Ф., В. И. Чирний, Л. М. Богатырева, Н. Н. Товпинец, И. Л. Евстафьев, [et al.]. 1996. Особенности эпизоотий туляремии в Крыму. *Журнал микробиологии*, № 6: 28–32.
- Товпинец, Н. Н., А. Ф. Алексєєв. 1992. Распространение и особенности экологии обыкновенного хомяка в Крыму. В кн.: *Синантропия грызунов и ограничение их численности*. Под ред. В. Е. Соколова и Е. В. Карасевой. Москва, 393–418.
- Чирний, В. И., А. Ф. Алексєєв. 1987. К характеристике населения грызунов в рисовых системах Ливобережной Украины. *Влияние антропогенной трансформации ландшафта на население наземных позвоночных животных*: Тезисы докладов Всес. совещ. Ч. 2. Москва, 32–33.

ЄВСТАФ'ЄВ, І. Зоолог Алексєєв Анатолій Федорович (кримський період життя). — Нарис про дослідника, що проходив становлення в Середній Азії, де він ¼ століття пропрацював у Каракалпакському відділенні Узбецької ПЧС, вивчаючи природні вогнища чуми. Протягом 1980–1997 рр. працював у Кримській протичумній станції, вивчаючи природні вогнища туляремії, лептоспірозу, геморагічних лихоманок тощо. Серед здобуктів науковця — створення системи контролю зоонозів і підготовка кваліфікованих кадрів медичних зоологів, що дозволило налагодити моніторинг зоонозів на території Криму та Лівобережної України та окреслити межі їхніх природних вогнищ.